

ПРОЯВ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ У ФРАНЦУЗЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Стаття присвячена вивченню проявів гендерних особливостей французької фразеологічної системи, основних типів фразеологічних одиниць із точки зору гендерної характеристики, андроцентризму французької мови.

Ключові слова: гендер, фразеологізм, феміністична лінгвістика, андроцентризм.

Лембик С.А. Проявление гендерных особенностей во французской фразеологии. *Статья посвящается изучению проявлений гендерных особенностей французской фразеологической системы, основных типов фразеологических единиц с точки зрения гендерной характеристики, андроцентризма французского языка.*

Ключевые слова: гендер, фразеологизм, феминистская лингвистика, андроцентризм.

Lembik S.O. Manifestations of gender peculiarities of French phraseology. *The article is devoted to the study of the manifestations of gender peculiarities of French phraseological system, of the main types of proverbs from the gender characteristic point of view, of the androcentrism of French language.*

Keywords: gender, phraseological system, feminist Linguistics, androcentrism.

Гендерна лінгвістика — відносно новий напрямок мовознавства; її формування зазвичай датується початком 90-х років ХХ сторіччя. Однак розвиток цього наукового напрямку відбувається дуже активно, і вже сьогодні можна констатувати перехід до нової його стадії. Визнання гендера феноменом культури, конвенційною сутністю тягне за собою надання маскулінності та фемінінності статусу концептів і робить правомірним вивчення їхньої маніфестації в мові та особливостей прояву в комунікації [1; 2].

Фразеологія — галузь мовознавства, в якій найбільш яскраво відображується національна своєрідність мови. Не підлягає сумніву, що більшість *фразеологізмів*, які виникли на національній основі, є результатом багатомовної розумової та духовної діяльності народу, що виявляється при вивченні будь-якого з аспектів фразеологічної системи мови та знаходить прояв у структурно-граматичних, лексичних, стилістичних та семантичних особливостях фразеологічних одиниць. А будь-який народ складається з чоловіків та жінок. Виходячи з цього, саме *фразеологізми* слід уважати найбільш відповідним матеріалом для вивчення гендерних особливостей представників будь-якої національності. Метою даної статті є вияв гендерної специфіки французької фразеологічної системи та розгляд проявів андроцентризму у французькій мові.

Фразеологічний склад мови є показником національного характеру народу, дозволяє глибше зрозуміти його специфіку та менталітет. Як стверджують мовознавці, національний характер — це сукупність національних психологічних рис, менталітету, національних традицій та звичаїв, що сформувалися під впливом кліматичних та географічних факторів, особливостей історичного розвитку, релігії даних націй, і знаходять свій прояв у специфіці їх національної культури, у мові та комунікативній поведінці народу [5: 31]. Таким чином,

лінгвістичні дослідження дозволяють окреслити той національно-культурний фон, що є джерелом відомостей про даний народ.

На думку Ж.В. Кургузенкової, у французькій мові найбільш частотними за тематикою є такі *фразеологізми*, що пов'язані з ошадливістю, гурманством, шануванням Бахуса, галантністю, куртуазністю та епікурейством [3: 6]. *Фразеологізми*, темою яких є галантність та куртуазність, також є носіями яскраво вираженого гендерного фактора у французькій мові.

Результатами розвитку феміністичної лінгвістики стали зафіксована в мові нерівність у культурах різних народів, а також створення гендерно нейтральної мовної норми, відображеної у спеціальних словниках. На думку лінгвістів, що займаються цим питанням, створення нових, «рівноправних» мовних норм буде сприяти взаєморозумінню під час комунікації. Учені називають дискримінацію за ознакою статі в мові мовним сексизмом. Було виявлено, що в умовах мовного сексизму, який також називається маскулініним дискурсом, маскуліний гендерний тип визнається нормою, як більш престижний. Цей факт підтверджується багатьма прикладами, зокрема у французькій мові. Відсутність визначень для жінок, що працюють у традиційно чоловічій сфері, звертання до жінки за ім'ям та прізвищем її чоловіка і, нарешті, наявність двох форм звертання до жінки – *Madame* і *Mademoiselle* – залежно від її родинного стану, тоді як до усіх чоловіків застосовується універсальне *Monsieur*. Тобто, мовний простір побудований таким чином, що, говорячи про чоловіка, визначають його професію, соціальний статус, тоді як жінка є насамперед цікавою для суспільства тим фактом, заміжня вона чи ні. Даний приклад є проявом андроцентризму у французькій мові. Але нещодавно у Франції визнали також універсальне офіційне звернення до жінок – *Madame*.

Словник гендерних термінів характеризує поняття «андроцентризм» як глибинну культурну традицію, що «зводить суб'єктивність (загальнолюдські суб'єктивності) до єдиної чоловічої норми, що сприймається як універсальна об'єктивність, тоді як інші суб'єктивності, насамперед жіночі, сприймаються саме як суб'єктивності, як відхилення від норми, як маргіналія. Таким чином, андроцентризм – це не просто погляд на світ з чоловічої точки зору, це подавання чоловічих нормативних уявлень та життєвих моделей як єдиних універсальних соціальних норм та життєвих моделей» [4: 45].

Даний термін широко використовується теоретиками гендерного підходу та представницями феміністичної лінгвістики для критики соціального світу культури, де характеристики чоловічого та жіночого є різноплановими, ієрархічно структурованими і апіорі нерівними. Існуючий світ культури за допомогою наратива створений з позицій чоловічої перспективи, де жіноче розуміється як «інше» та «чуже», а частіше взагалі ігнорується. У відтворенні андроцентризму мова грає вирішальну роль, тому що мовна картина світу фіксує та відображає світ із чоловічої точки зору.

Учені-лінгвісти виокремлюють декілька ознак андроцентризму в мові:

Ототожнення понять «людина» і «чоловік». У більшості мов вони позначаються одним словом: *homme* у французькій мові, *man* в англійській, *Mann* у німецькій.

Іменники жіночого роду найчастіше є похідними від іменників чоловічого роду, а не навпаки: *un comte – une comtesse, un cousin – une cousine, un hôte – une hôtesse, un rival – une rivale* і т.д. Треба зазначити, що застосування чоловічого позначення до референта-жінки є дозволеним і підвищує її статус. І навпаки – номінація чоловіка жіночим позначенням відображає негативне ставлення: *Ne sois pas une femmelette – Не будь бабою*.

Семантична нерівнозначність одного й того самого слова в чоловічому та жіночому роді: *le général – генерал, але la générale – не жінка-генерал, а дружина генерала; le maréchal – маршал, la maréchale – дружина маршала; le colonel – полковник, la colonelle – дружина полковника*, причому іменники жіночого роду нерідко мають жартівливий характер та є стилістично зниженими. Асиметрія також спостерігається і в назвах професій. У такій якості форми чоловічого граматичного роду відсувають жінку на задній план, а чоловічий рід ототожнюється зі спільним.

Іменники чоловічого роду можуть уживатися неспецифіковано, тобто для позначення осіб будь-якої статі в множині: *les directeurs, les défenseurs, les Espagnols*. Функціонує механізм «включення» до граматичного чоловічого роду. Для позначення осіб будь-якої статі або групи осіб різної статі використовується саме чоловічий рід: студенти і студентки будуть позначені як *les étudiants*. Як наслідок, у більшості випадків мова просто ігнорує жінок.

Приналежність до чоловічого (маскулінність) або жіночого (фемінінність) роду є чітко відокремленою та протиставляється одна одній. Це стосується як якісного аспекта (позитивна та негативна оцінка), так і кількісного (домінування чоловічого і спільного).

Усі перераховані особливості ведуть до створення гендерних асиметрій і мові.

Ступінь андроцентризму в різних мовах різний. Більшість робіт за даною тематикою побудовано на порівнянні декількох мовних систем. Але витоки андроцентризму значно глибші. Андроцентризм мови насамперед відображає історично сформоване соціальне та культурне домінування чоловіків, обмежуючи роль жінки географічними межами її житла, залишаючи їй право тільки на сферу особистих взаємовідносин.

Таким чином, як і більшість мов, французька мова є андроцентричною, що, без сумніву, позначається на її фразеологічному складі. Вивчаючи *фразеологізми* з точки зору гендера, що в них відображується, можна виокремити такі групи:

- фразеологізми, що не розрізняються за статтю і відображують номінацію не осіб, а дій (*rire jaune, courir le cachet, être en nage*);
- фразеологізми, що стосуються тільки чоловіків (*homme à belles fortunes, homme de sac et de corde*);
- фразеологічні одиниці, що можуть бути актуальними як відносно референтів-чоловіків, так і жінок, але їхнє походження пов'язується або з біблійними, літературними та історичними прообразами, або з реаліями чоловічої картини світу (*faire son Joseph, faire la barbe à qn, casser sa pipe*);

– фразеологізми, що мають тільки жіночий референт і відображують факти з життя жінок (*demander la main, bas bleu*);

– група фразеологічних одиниць, які за внутрішньою формою можуть бути співвіднесені з чоловічою діяльністю, але не виключають і жіночий референт (*homme en paille*);

– фразеологізми, внутрішня форма яких відсилає до жіночого референта, але вживається як до жінок, так і до чоловіків (*contes de ma mère l'oisie*). Це висловлення зі зневажливою конотацією;

– група фразеологізмів з парними відповідностями (*en costume d'Adame – en costume d'Eve, veuf de paille – veuve de paille*);

– група фразеологічних одиниць з частковою або повною опозицією «чоловіче – жіноче», де перше стверджується як «правильне» або має нейтральне забарвлення, а друге інтерпретується як «негативне» (*homme sans moralité – femme sans moralité*). Часткове протиставлення, що зустрічається в багатьох мовах: *belle sexe – sexe fort* – виражає поширений погляд на концепти «ідеальна жінка», «ідеальний чоловік».

Як ми бачимо, у прислів'ях та фразеологічних одиницях французької мови відображається чоловіча картина світу шляхом референції та частотності вживання. Жінка виконує головним чином роль об'єкта, причому часто з негативними характеристиками. Оскільки ж сучасні зміни у статусі жінки у світі неодмінно мають відбитися в мові, то дослідження гендерних особливостей мови залишається перспективним і потребує подальшої розробки.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Воронина О.А.** Теоретико-методологические основы гендерных исследований / О. А. Воронина // Теория и методология гендерных исследований : курс лекций. – Москва : МЦГИ – МВШСЭН – МФФ, 2001. – С. 13–106.
2. **Кирилина А.В.** Новый этап развития отечественной лингвистической гендерологии / А. В. Кирилина // Гендерные исследования и гендерное образование в высшей школе. – Ч. II. История, социология, язык, культура. – Иваново : Иван. гос. ун-т, 2002. – С. 238–242.
3. **Кургузенкова Ж.В.** Особенности культуры франкоязычного мира сквозь призму фразеологии / Ж. В. Кургузенкова // Романские языки и культуры : история и современность. – М., 2003. – С. 6–10.
4. **Словарь** гендерных терминов / [ред. А.А. Денисова]. – М. : Информация – XXI век, 2002. – 256 с.
5. **Янко-Триницкая Н.А.** Фразеологичность языковых единиц разных уровней языка / Н. А. Янко-Триницкая. – М. : Индик, 2001. – 55 с.